

Ks. Bogdan Biela*

Katowice

PREZBITERAT W SŁUŻBIE KOMUNII W ŚWIEŁLE POSOBOROWEGO NAUCZANIA KOŚCIOŁA

Chrystus nieustannie buduje i prowadzi swój Kościół. W tym dziele przez chrzest uczestniczą wszyscy wierni. Uczestnictwo to jest nazywane „wspólnym kapłaństwem wiernych” (por. KK 31; KL 14; DP 2; DA 2 n.; DM 15). U podstaw wspólnego kapłaństwa i dla służenia mu istnieje sakrament święceń, którego misją jest pełnienie służby we wspólnocie w imieniu i w osobie Chrystusa-Głowy. Sakrament święceń włączający w kapłaństwo urzędowe, czyli hierarchiczne, w szczególny sposób służy więc komunii¹. Obejmuje on trzy stopnie: episkopat, prezbiterat i diakonat (por. KKK 1535, 1536, 1547, 1591)². Każde powołanie chrześcijańskie, w tym powołanie kapłańskie jest Bożym darem. Nie jest ono nigdy dane poza Kościołem, ale zawsze w Kościele i za pośrednictwem Kościoła (por. KK 9). Kościół nie tylko gromadzi w sobie wszystkie powołania, ale

* **Bogdan Biela**, ks. dr hab. – prezbiter archidiecezji katowickiej, adiunkt w Zakładzie Teologii Pastoralnej i Historii Duszpasterstwa na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Autor książek: *Kościół – wspólnota*, Katowice 1993; *Wpływ na głębię miłości*, Katowice 2001; *Zarys koncepcji teologii pastoralnej ks. Franciszka Blachnickiego*, Katowice 2004; *Parafia miejscem urzeczywistniania się komunii Kościoła*, Katowice 2006. Opublikował także ponad 100 artykułów naukowych oraz popularnonaukowych z zakresu teologii pastoralnej, eklezjologii pastoralnej, posoborowej odnowy parafii (kontakt z autorem: bbiela@poczta.onet.pl).

¹ Zob. B. Biela, *Parafia miejscem urzeczywistniania się komunii Kościoła*, Katowice 2006, s. 492–501.

² *Katechizm Kościoła Katolickiego* zarówno sakrament święceń, jak i małżeństwo nazywa „sakramentami w służbie komunii”.

sam objawia się jako tajemnica powołania, jako jaśniejące i żywe odbicie tajemnicy Trójcy Przenajświętszej. [...] W tym świetle można zrozumieć *istotny eklezjalny wymiar chrześcijańskiego powołania*: nie tylko wywodzi się „z” Kościoła i z jego pośrednictwa, nie tylko zostaje rozpoznane i dokonuje się „w” Kościele, ale – będąc w swej istocie służbą Bogu – nieodzownie przybiera także kształt służby „dla” Kościoła. Chrześcijańskie powołanie, w każdej formie, jest darem mającym służyć budowie Kościoła, wzrastaniu Królestwa Bożego w świecie³.

Nie dziwi zatem, że soborowy dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* stwierdza, iż w działalności duszpasterskiej największy udział mają kapłani diecezjalni „ponieważ jako inkardynowani lub przydzieleni do Kościoła partykularnego, powinni całkowicie poświęcić się tej służbie, aby paść jedną częstką trzody Pańskiej” (DB 28).

NAUCZANIE KOŚCIOŁA POWSZECHNEGO

Nauczanie posoborowe na temat posługi kapłanów zostało szczególnie rozwinięte w posynodalnej adhortacji Jana Pawła II *Pastores dabo vobis*⁴. Adhortacja ta potwierdziła, że „eklezjologia komunii staje się podstawowym kryterium określenia tożsamości kapłana, jego autentycznej godności, powołania i misji” (nr 12). Kapłan poprzez uczestnictwo w namaszczeniu i misji Chrystusa kontynuuje w Kościele Jego zbawczą działalność.

Jest więc *slugą Kościoła-tajemnicy*, ponieważ dokonuje kościelnych i sakramentalnych znaków obecności Chrystusa zmartwychwstałego. Jest *slugą Kościoła-komunii*, ponieważ – w jedności z biskupem i w ścisłej więzi z całym *presbyterium* – tworzy jedność wspólnoty kościelnej, w której współlistnieją zgodnie różne powołania, charyzmaty i posługi. Jest wreszcie *slugą Kościoła-misji*, ponieważ dzięki niemu wspólnota głosi Ewangelię i daje jej świadectwo (PDV 16).

Świadomość istnienia komunii, która wiąże kapłana z ludem Bożym powinna rodzić w nim „potrzebę budzenia i umacniania współodpowiedzialności za powszechną i jedyną misję zbawienia, czego wyrazem jest chętnie i życzliwie ukazywanie wartości wszystkich charyzmatów i funkcji, które wierzący otrzymują od Ducha dla zbudowania Kościoła” (tamże, nr 74). Naczelnym zadaniem duszpasterskim jest nowa ewangelizacja domagająca się nowej gorliwości, nowych metod i nowego sposobu głoszenia i dawania świadectwa Ewangelii. Dlatego też dziś zwłaszcza potrzeba kapłanów

³ Jan Paweł, Adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis* (PDV), 25 III 1992, nr 35.

⁴ Kapłaństwu służebnemu poświęcone było również II zwyczajne zgromadzenie generalne synodu w 1971 r. Dyskusja synodalna dotyczyła niektórych aspektów duchowości i posługi kapłańskiej. Por. PDV 3.

k którzy bezwzględnie i w pełni przeżywają tajemnicę Chrystusa i potrafią wypracować nowy styl życia duszpasterskiego, w głębokiej jedności z papieżem, biskupami i z innymi kapłanami oraz w owocnej współpracy z wiernymi świeckimi, szanując i rozwijając różne role, charyzmaty i posługi we wspólnocie kościelnej” (tamże, nr 18).

W przemówieniu do biskupów polskich, 12 stycznia 1993 roku, Jan Paweł II podkreślił, że

obecne czasy, naznaczone silną presją kultury laickiej i materializmu praktycznego, wymagają od kapłanów pogłębienia swej tożsamości kapłańskiej. Muszą w tym celu podjąć trud stałej formacji, która pozwoli im żyć pełnią swego powołania. Nowa ewangelizacja potrzebuje nowych głosicieli Ewangelii. To znaczy kapłanów, którzy starają się przeżywać swoje kapłaństwo jako szczególną drogę do świętości⁵.

Warto w tym kontekście podkreślić, iż stała formacja kapłana jest ściśle związana z jego obecnością w Kościele, który jest *mysterium*, *communio* i *missio*. „Ponieważ naturalnym celem duszpasterstwa jest ożywianie Kościoła, będącego z istoty swej »tajemnicą«, »komunią« i »misją«, treścią formacji duszpasterskiej powinno być poznawanie i przeżywanie tych wymiarów Kościoła przez sprawowanie posługi” (PDV 59).

W Kościele jako „tajemnicy” kapłan powinien poprzez formację stałą podtrzymywać i rozwijać w wierze świadomość prawdy o tym, kim jest: sługą Chrystusa i szafarzem tajemnic Bożych (por. 1 Kor 4,1). W tym sensie można powiedzieć, że formacja stała zmierza do tego, by kapłan był człowiekiem wiary i by stawał się nim coraz bardziej (por. PDV 73). Kapłanowi włączonemu w Kościół jako „komunię” formacja stała winna pomóc osiągnąć pełną świadomość tego, iż ostatecznym celem jego posługi jest doprowadzenie braterskiej społeczności, ożywionej duchem miłości, do Ojca. Kapłan musi wzrastać w świadomości głębokiej komunii, która wiąże go z ludem Bożym: nie został on postawiony „przed” Kościołem, ale „w” Kościele. Jest bratem pośród braci. Świadomość istnienia tej komunii rodzi potrzebę budzenia i umacniania wszystkich charyzmatów i funkcji, które wierzący otrzymują od Ducha dla zbudowania Kościoła. Kapłan musi rozwijać w sobie także świadomość komunii we własnym *presbyterium* oraz komunii istniejącej między różnymi Kościołami lokalnymi, które są w danym miejscu konkretnym urzeczywistnieniem komunii jednego i powszechnego Kościoła Chrystusa (por. PDV 74). Formacja stała ma rozwijać u kapłanów również świadomość uczestnictwa w zbawczej misji Kościoła. W Kościele jako „misji” formacja kapłana jest nie tylko jej niezbędnym warunkiem, ale także niezastąpioną metodą ciągłego przypominania o znaczeniu misji, tak aby była ona wiernie i ofiarnie realizowana.

⁵ Wskazania duszpasterskie papieża Jana Pawła II dotyczące pracy ewangelizacyjnej w Polsce, Katowice 1993, s. 11.

Formacja ta pomaga z jednej strony kapłanowi dostrzec całą powagę, a zarazem wspaniałą łaskę nakazu misji, wobec którego nie może on pozostać obojętny (por. tamże, nr 75).

Za adhortacją *Pastores dabo vobis* można powiedzieć, że duszą i zewnętrznym kształtem formacji stałej jest miłość pasterska, którą napędza kapłana Duch Święty. Ta miłość każe kapłanowi coraz lepiej poznawać oczekiwania, potrzeby, problemy i wrażliwość tych, do których skierowana jest jego posługa: ludzi żyjących w konkretnych sytuacjach osobistych, rodzinnych i społecznych.

To wszystko stanowi cel formacji stałej, pojmowanej jako świadome i wolne współdziałanie z dynamiką miłości pasterskiej i Ducha Świętego, który jest jej pierwotnym źródłem i stale ją podtrzymuje. W tym kontekście formacja stała jawi się jako nakaz płynący z samej natury przyjętego daru i sakramentalnej posługi, jest zatem konieczna w każdym czasie. Dziś jednak wydaje się szczególnie pilna, nie tylko ze względu na szybkie przemiany społeczne i kulturowe, zachodzące w życiu ludzi i narodów, wśród których kapłani sprawują swą posługę, ale także w perspektywie „nowej ewangelizacji”, która stanowi najistotniejsze i nie cierpiące zwłoki zadanie Kościoła u końca drugiego tysiąclecia (PDV 70).

Jan Paweł II posłudze prezbiterów poświęcił również cykl katechez w 1993 roku⁶. Papież powtórzył w nich, że pierwszą funkcją prezbitera jest głoszenie słowa Bożego, ponieważ podstawą osobistego i wspólnotowego życia chrześcijańskiego jest wiara, którą pobudza słowo Boże i która karmi się tym słowem. Głoszenie to dokonuje się w ścisłej łączności z sakramentami, poprzez które Chrystus przekazuje i rozwija życie łaski⁷. W katechezie *Prezbiter pasterzem wspólnoty* papież podkreślił, że „w perspektywie eklesjalnej zadanie pasterskie polega zwłaszcza na posłudze jedności, to znaczy na zapewnieniu zjednoczenia wszystkich w Ciele Chrystusa, którym jest Kościół”⁸. Prezbiter, będąc odpowiedzialny za funkcjonowanie wspólnoty jako całości, powinien dbać o regularne wypełnianie różnych posług, niezbędnych dla dobra wszystkich:

organizowanie grup odpowiednich współpracowników w dziedzinie liturgii, katechezy, duchowej opieki nad małżonkami; troska o rozwój różnych stowarzyszeń

⁶ Tematy katechez: *Prezbiterat – służebne uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusa; Misja ewangelizacyjna prezbiterów; Misja prezbiterów w sakramentalnej posłudze uświęcania; Kult Eucharystyczny zasadniczym posłannictwem prezbiterów; Prezbiter pasterzem wspólnoty; Prezbiter człowiekiem poświęconym Bogu; Prezbiter człowiekiem modlitwy; Eucharystia w życiu duchowym prezbitera; Nabożeństwo do Matki Bożej w życiu prezbitera; Prezbiter człowiekiem miłości; Logika konsekracji w celibacie kapłańskim; Prezbiter a dobra doczesne; Prezbiter wobec społeczności świeckiej; Komunia kapłańska; Więzy między prezbiterami i ich Biskupami; Więzy prezbiterów ze współbraćmi w kapłaństwie; Więzy prezbiterów z innymi wiernymi; Powołanie kapłańskie. Zob. Jan Paweł II, *Wierzę w Kościół*, Città del Vitacano 1996, s. 265–364.*

⁷ Zob. *Misja ewangelizacyjna prezbiterów* (21 IV 1993), tamże, s. 270–275; *Misja prezbiterów w sakramentalnej posłudze uświęcania* (5 V 1993), tamże, s. 276–279.

⁸ Tamże, s. 285.

байд „рухів” поглиблюючих вiяз з Богом i апостольських в гармонiї i в атмосферi wspiлпраць; органiзованiє pomocy чарытатыўнай для патрэбуючых, чорых, iмiгрантаў. Яднoчаснiе пoвинен будoваць i поглибляць jеднось wspiлнoты з бiскупem i Папiежem⁹.

Jan Paweł II звurciл такжe увагy на „кoнечнoсь прeзвurчiєнiя збыт вaськiєй вiзiї wspiлнoты лoкaлнeй, a такжe вшeлкiх пoстав пaртыкyларыстычнyх i зaсьцiанкoвых”¹⁰. Wspiлнoтoвы вuмiар тpоскi пaстepськiєй нe мoжe jеднaк oзнaчaць зaнeдбyвaнiя пoтpеб пoщeгoдiннyх вiєрнyх. Кaждeмy вiєрнeмy нaлeжы пoмoць в oднaлeжeнiю jєгo влaснoгo пoвoлaнiя. Цeлeм зaсь вшeсткiх дiялaць вuннo бyць пpaктыкoвaнiє щeрeй i чuзнeй мiлoсьцi, aбы хpхeсьцiянe нe жuлu тuлкo для сeбe (пoр. DPЖ 6)¹¹.

Дoпeлнeнiєм нeякo сuнoдy з 1990 рoкy oрaз aдхoртaцiї *Pastores dabo vobis* jєст oпyблiкoвaнe пpzez Кoнгpегaцiє дc. Дyхoвiєнствa *Dyrektorium o posłudze i жuцiу кaплaнoв* (DPЖK) з 31 стычнiя 1994 рoкy. Дoкyмeнт тeн зoстaл пoмысьлaнy якo сwoistego рoдзaжy вaдeмeкyм пoмoцнe в рoзвiязyвaнiю рoжнyх пpоблeмoв, з жaкiмi спoткaжy сiє пpезбитepжy, a такжe якo нaрeдзiє дo oжyвiєнiя iх пoслyгi i oднoвiєнiя iх жuцiя дyхoвoгo. Тутaj такжe пoдстaвoвy iдeя пpzenikajacy цaлe Dyrektorium jєст iдeя кoмyнii, гдuж нeмoжлuвe jєст oкpесьлeнiє тoжсaмoсьцi кaплaнa iнaчeж нiж тuлкo в шwиєтлe фaктy, жe jєст oн члoвiєкiєм кoмyнii з Богом Oцeм, з Хpыстyсeм i з Дyхeм Шwиєтyм. З тeй кoмyнii з Трoјцa Шwиєтa вuнiкa рeлaцiя кaплaнa з wspiлнoтa eклeзiялнa (пoр. DPЖK 20, 21). Длaтeгo тeж „кaплaн якo пaстepз wspiлнoты jєст i жyжe для нeй; для нeй мoдлi сiє, стyдиyє, пpacує i пoсьвiєцa сiє; jєст гoтoвy oддaць для нeй жuцiє, мiлyжaч jа як Хpыстyс, зaчoвyжaч для нeй цaлy сwoжy мiлoсьць i шaцyнeк” (тaмжe, нr 55).

Вeдлyг *Dyrektorium o posłudze i жuцiу кaплaнoв* „пpезбитep, jєднoчaч рoдзiнe Бoжy i yрeччyвuстнiajacy Кoсьцioл-кoмyнiє, стaжe сiє кaплaнeм, тo знaчy жe тyм, ктoрy jєднoчy члoвiєкa з Богом, стaжaч сiє бpатeм лyдзi, a зaрaзeм iх пaстepжeм, oцeм i нaчyзчeм” (нr 30; пoр. PDV 74). Длaтeгo тeж пpезбитep, слyжaчy лyдoвy Бoжeмy, пoвuнeн стaць сiє експeртeм в рeчeжaх лyдзкiх, члoвiєкiєм пpawдy i кoмyнii, шwиaдкiєм тpоскi Jєднoгo Пaстepзa o вшeсткiє i o кaждy з Jєгo oвiєц. Кaплaн пoвuнeн

вyпeлнiєць сwoє пoслaнiє дyхoвe з yпpжeжмoсьцiю i стaлoсьцiю, з пoкoрa i в дyхy слyжбy, пoчылaжaч сiє зe wspiлчyцiєм нaд iннuмu, yчeстнiчaч в чeрпiєнiяч, ктoрe пpзынoшaч лyдзoм рoзмaйтe – стaрe i нoвe – фoрмy yбoьствa дyхoвoгo i мaтeриaлнoгo. Пoвuнeн yмiєць мiлoсьцiєнe шчылiць сiє нaд тpуднa i нeпeвнa дpoгa нaвpоєнiя гpєшнiкoв, зaчoвyжaч для нiх дaр пpawдy oрaз чeрплuвa i yмaцнiajacy жuчлuвoсьць Дoбpoгo Пaстepзa (DPЖK 30).

⁹ Тамжe, с. 286.

¹⁰ Тамжe, с. 288.

¹¹ Пoр. тaмжe, с. 286, 287.

Wszystkie te „delikatne i złożone działania, obok zapewniania świadectwa coraz przejrzystszej i skuteczniejszej miłości, będą także wyrażać głęboką komunie, która powinna urzeczywistniać się między prezbiterem i jego wspólnotą, jako przedłużenie i aktualizacja więzi z Bogiem, Chrystusem i Kościołem” (tamże, nr 55)¹².

Do nowej ewangelizacji, jako naczelnego zadania duszpasterskiego wezwał z kolei w przededniu Wielkiego Jubileuszu Roku 2000 list Kongregacji ds. Duchowieństwa *Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa* z 19 marca 1999 roku. Dokument ten, podkreślając konieczną i niezastąpioną rolę kapłanów w służbie nowej ewangelizacji, jednocześnie postulował, aby obecnie, bardziej niż kiedykolwiek, dostosować styl duszpasterzowania do sytuacji tych społeczeństw, które mają za sobą chrześcijańską przeszłość, ale są w znacznej mierze zlaicyzowane.

Trzeba więc traktować *munus regendi* w jego autentycznym wymiarze misyjnym i nie mylić go z funkcją czysto biurokratyczno-organizacyjną. Wymaga to umiłowania przez kapłanów cnoty męstwa, którym nacechowana jest postawa Jezusa Chrystusa. Ewangelie świadczą o tym, że nigdy nie uchyla się On przed odpowiedzialnością wynikającą z Jego mesjańskiej władzy, ale pełni ją z mocą i miłością. Z tej racji Jego władza nie staje się nigdy panowaniem i uciskiem, ale gotowością do służby. Ten podwójny aspekt – władzy i służby – staje się wzorcem dla *munus regendi* kapłana¹³.

Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na encyklikę *Redemptoris missio* z 7 grudnia 1990 roku, w której Jan Paweł II podkreśla, iż „całe grupy ochrzczonych utraciły żywy sens wiary albo wprost nie uważają się już za członków Kościoła prowadząc życie dalekie od Chrystusa i Jego Ewangelii. W tym wypadku – konkluduje papież – zachodzi potrzeba »nowej ewangelizacji« albo »re-ewangelizacji«” (nr 33). Chodzi w niej w istocie o odtworzenie chrześcijańskiej tkanki społeczności ludzkiej. Jednak warunkiem tego – naucza papież w posynodalnej adhortacji *Christifideles laici* (ChL) z 30 grudnia 1988 roku

jest odtworzenie chrześcijańskiej tkanki samych wspólnot kościelnych. [...] Ta nowa ewangelizacja, skierowana nie tylko do jednostek, ale do całych grup ludzkich żyjących w różnych sytuacjach, środowiskach i kulturach, ma na celu kształtowanie dojrzałych wspólnot kościelnych, w których wiara ujawnia się i urzeczywistnia w całym swoim pierwotnym znaczeniu jako przyłgnięcie do osoby Chrystusa i do Jego Ewangelii, jako spotkanie i sakramentalna komunie z Chrystusem, jako życie w duchu miłości i służby” (nr 34).

¹² Słowa te współbrzmiały z oczekiwaniami wiernych. Na przykład w badaniach przeprowadzonych wśród uczniów szkół gimnazjalnych na pytanie: Jaki według Ciebie powinien być kapłan?, najczęściej odpowiedzi wskazywało takie cechy, jak: miły, wyrozumiały, radosny, dobry, uczynny, szczery, służący Bogu, zabawny, dyskretny, wychowany, chcący rozmawiać. Zob. M. Chalecki, *Jakimi cechami i postawami powinien odznaczać się kapłan w relacji do współbraci i do wiernych?*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 10 (2009), s. 62.

¹³ Watykan 1999, s. 35, 36.

Z kolei w liście na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000 *Novo millennio ineunte* (NMI) z 6 stycznia 2001 roku papież, ponawiając wezwanie do nowej ewangelizacji w trzecim tysiącleciu (por. nr 40), konsekwentnie podkreślił, iż

nie zbawi nas żadna formuła, ale konkretna Osoba samego Chrystusa, którego mamy poznawać, kochać i naśladować, aby żyć w Nim życiem trynitarnym i z Nim przemieniać historię [...]. Nie trzeba zatem wyszukiwać „nowego programu”. Program już istnieje: ten sam co zawsze, zawarty w Ewangelii i żywej tradycji. [...] Jest jednak konieczne, aby znalazł on wyraz we wskazaniach duszpasterskich dostosowanych do sytuacji każdej wspólnoty (nr 29).

Mówiąc więc bardzo zwięźle, można powiedzieć, iż nowa ewangelizacja dla papieża tożsama jest z urzeczywistnianiem komunii:

Czynić Kościół domem i szkołą komunii: oto wielkie wyzwanie, jakie czeka nas w rozpoczynającym się tysiącleciu, jeśli chcemy pozostać wierni Bożemu zamysłowi, a jednocześnie odpowiedzieć na najgłębsze oczekiwania świata. [...] Oto wielka dziedzina, w której należy podjąć zdecydowane i planowe działania na płaszczyźnie Kościoła powszechnego i Kościołów partykularnych: komunია (koinonia), będąca ucieleśnieniem i objawieniem samej istoty tajemnicy Kościoła (tamże, nr 42, 43).

W szeroki kontekst *cura animarum* wprowadza kolejny dokument Kongregacji ds. Duchowieństwa, a mianowicie instrukcja pt. *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej* z 4 sierpnia 2002 roku. W obliczu wielkiego wezwania do nowej ewangelizacji w trzecim tysiącleciu chrześcijaństwa, celem instrukcji było uwydatnienie eklezjologiczno-pneumatycznego wymiaru posługi kapłańskiej, zwłaszcza proboszczowskiej¹⁴. Z koncepcji parafii, która jest *communitas christifidelium*, wypływa duszpasterska troska właściwa dla urzędu proboszcza, przejawiająca się głównie w głoszeniu Bożego słowa, sprawowaniu sakramentów i pasterskim kierownictwie wspólnotą. Z tym że opieka duszpasterska w parafiach musi być dostosowana do aktualnych okoliczności¹⁵. Proboszcz powinien szczególnie zabiegać o to, by Eucharystia stanowiła ośrodek życia wspólnoty parafialnej. Wiąże się to ściśle z pobudzaniem wiernych świeckich do pełnienia właściwej im funkcji w posłannictwie Kościoła. Należy w tym celu mocno i zdecydowanie dowartościowywać parafialne rady duszpasterskie, które mogą wydatnie przyczynić się do rozwoju jedności i rozbudzenia misyjnego zapału parafii¹⁶.

Uprzywilejowane miejsce w pastoralnym planowaniu winno mieć prowadzenie wiernych do głębokiego życia wewnętrznego. Za *Novo millennio ineunte* instrukcja wylicza siedem priorytetów duszpasterskich: świętość, modlitwa,

¹⁴ Zob. wstęp instrukcji „Wiadomości Archidiecezjalne”, Katowice 12 (2002), s. 516, 517.

¹⁵ Por. tamże, nr 18, 19.

¹⁶ Por. tamże, nr 21–25.

niedzielną Eucharystią, sakrament pojednania, pierwszeństwo łaski, słuchanie słowa i przepowiadanie słowa Bożego (por. NMI 30–41). Wszystko to ma krzewić duchowość komunii¹⁷. „Wytyczanie drogi i budowanie fundamentu dla całego programu duszpasterskiego polega więc na tym, aby pomagać naszym wspólnotom w ponownym odkryciu powszechnego powołania do świętości”¹⁸. Priorytetem o szczególnym znaczeniu dla duszpasterstwa parafialnego jest misyjny zapał ewangelizacyjny. Dlatego też proboszcz powinien zabiegać o to, aby istniejące w parafii stowarzyszenia i ruchy kościelne wносиły swój wkład do życia misyjnego. Biorąc pod uwagę wyzwania obecnego biegu historii i wymogi ewangelizacji, instrukcja zachęca kapłanów, by w ich życiu wpleciony był wymiar misteryjno-sakramentalny. Wtedy także będą w stanie przeciwstawić się takim zagrożeniom, jak: biurokracja, traktowanie posługi tylko w kategoriach urzędowych funkcji, tendencja do demokratycznego zrównania wszystkich, planowanie bardziej menedżerskie niż pastoralne. Nie bez znaczenia zarówno dla psychofizycznego, jak i duchowego stanu prezbitera jest również pozbycie się balastu nie zawsze potrzebnych w duszpasterstwie struktur, powodujących jego przepracowanie. Wielką pomocą w tej materii jest zespolenie w komunii wszystkich sił¹⁹.

Warto zwrócić uwagę także na posynodalną adhortację Jana Pawła II *Pastores gregis* (PG) z 16 października 2003 roku. Mimo iż jest to dokument o posłudze biskupiej w Kościele partykularnym, to jednak przez analogię można go odnieść do proboszczów, którzy także na mocy prawa są pasterzami w powierzonych im wspólnotach lokalnych (por. KPK, kan. 521). Oprócz wskazania na potrzebę tworzenia struktur komunijnych w Kościele, adhortacja zwraca szczególną uwagę na styl pasterskich rządów, który powinien cechować się coraz większym otwarciem na współpracę ze wszystkimi.

Komunia kościelna organicznie zakłada osobistą odpowiedzialność biskupa, ale także uczestnictwo wiernych wszystkich kategorii jako współodpowiedzialnych za dobro Kościoła partykularnego, który sami tworzą. Tym, co gwarantuje autentyczność tego rodzaju organicznej komunii, jest wpływ Ducha Świętego, który działa zarówno w zakresie osobistej odpowiedzialności biskupa, jak też uczestnictwa w niej wiernych. Duch Święty bowiem, stanowiąc o równości wszystkich wiernych przez Chrzest i o istniejącej pomiędzy nimi różnorodności w kwestii charyzmatów i posługi, jest w stanie skutecznie tworzyć komunię (PG 44).

Duchowość komunii przekłada się również na odpowiedzialność i troskę pasterza Kościoła partykularnego o parafie, które są „w dalszym ciągu podstawowym ogniwem codziennego życia diecezji” (PG 45). W tym kontekście niezwykle istotną wskazówką w kwestii budowania komunii parafialnej – również dla proboszczów

¹⁷ Por. tamże, nr 27.

¹⁸ Tamże, nr 28.

¹⁹ Por. tamże, nr 16 i 29.

– jest właściwe spojrzenie na hierarchię w zarządzaniu dobrami materialnymi. „Dobry ojciec rodziny” czuwa, aby „były one wykorzystywane zgodnie z celami właściwymi Kościołowi: na kult Boży, na utrzymanie pełniących posługę, na dzieła apostołskie i na wspieranie inicjatyw miłosierdzia względem ubogich” (tamże, nr 20).

NAUCZANIE KOŚCIOŁA W POLSCE

Polskie dokumenty kościelne na temat posługi duszpasterskiej prezbiterów opierają się na nauce Soboru Watykańskiego II, chociaż nie brak w nich elementów wypływających ze specyfiki i odrębności Kościoła lokalnego w Polsce. Za wskazaniami soboru podkreślona została zwłaszcza w diecezjalnych synodach pierwszorzędna i szczególna rola prezbiterów w budowaniu wspólnoty parafialnej.

Zmiany w istniejących strukturach parafialnych – czytamy w uchwałach I Synodu Diecezji Katowickiej – są niewątpliwie potrzebne. Nie chodzi tu o zmianę struktury podstawowej, jaką jest parafia, ale o zmianę struktur określających sposób jej funkcjonowania. Jedną z takich możliwości stanowi „ekipa kapłańska” o odpowiednio zorganizowanej i podzielonej pracy. Na jej czele stoi proboszcz, który nie tylko jest gospodarzem probostwa i kierownikiem parafii, ale przede wszystkim przewodnikiem rodziny parafialnej i moderatorem wspólnoty kapłańskiej pełniącej w niej posługę. Trzeba bowiem stworzyć takie struktury w parafii, które by wyzwały inicjatywę i spożytkowały ku dobru wspólnoty parafialnej zasoby energii kapłanów współpracujących z proboszczem²⁰.

Z kolei listy pasterskie episkopatu adresowane do kapłanów udzielają duszpasterzom konkretnych wytycznych co do ich postępowania z wiernymi. Również *Dyrektorium Apostolstwa Świeckich* (DAS) z 2 czerwca 1969 roku przypisuje księżom podstawową i niezastąpioną rolę w parafii. Mają tak „wychowywać parafian, by parafię uważali za wspólne dobro” (nr 20). Dokument ten orzeka m.in., że „kapłani powinni otaczać najstaranniejszą opieką zespoły parafialne oraz grupy osób chętnych do współpracy z Kościołem. Religijna i apostołska aktywność tych zespołów zależy głównie [...] od gorliwości i inspiracji duszpasterzy” (tamże, nr 15).

W podobnym duchu wypowiada się II Polski Synod Plenarny²¹. Bazę i fundament dokumentów synodalnych stanowi chronologicznie pierwszy dokument: *Potrzeba i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III Tysiąclecia Chrześcijaństwa*. Dokument ów stwierdza, iż „zamyślenie synodalne rozpoczynamy od Kościoła i dzieła nowej ewangelizacji” (nr 2), będącej owocem refleksji Kościoła nad samym sobą. Chodzi w konsekwencji o to, by w Kościele nie widziano tylko wymiaru instytucjonalnego, hierarchicznego, ale także wymiar łaski, charyzma-

²⁰ *Wiara, modlitwa i życie w Kościele Katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, Katowice–Rzym 1976, VIII. 3.2.4.1.

²¹ *Zob. II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, Poznań 2001.

tyczny, który wynika stąd, iż Kościół to zarówno: Matka, sakrament, mistyczne ciało Chrystusa, komunია, lud Boży²². „Brak świadomości tych podstawowych wymiarów Kościoła [...] stanowi jedną z zasadniczych przyczyn braku zrozumienia dla wymiaru kościelnego (eklezyjalności) chrześcijaństwa i dla podmiotowości całego ludu Bożego”²³. Tę podmiotowość Kościoła jako komunii urzeczywistnia we „wspólnotę Kościołów” Duch Święty²⁴. Konsekwentnie synod postuluje, iż „należy usilnie starać się o kształtowanie modelu parafii jako wspólnoty wspólnot”²⁵.

Taka wizja parafii powinna skłonić każdą wspólnotę parafialną, a zwłaszcza proboszczów i ich najbliższych współpracowników, do przeprowadzenia rachunku sumienia:

Czy nasza parafia, to piramida – hierarchiczna organizacja, na czele której stoi proboszcz, myślący, decydujący i pracujący za wszystkich, czy też – wspólnota wspólnot skoncentrowanych wokół duszpasterza, będącego jej animatorem? Czy staramy się zarówno o budowanie wspólnoty z Bogiem, wyrażającej się przez modlitwę, w szczególności modlitwę liturgiczną, jak i o wspólnotę między ludźmi, znajdującą swój wyraz w realnie działających grupach i wspólnotach oraz w ich współdziałaniu dla wspólnego dobra? Co czynimy, aby ludzie mogli poczuć się odpowiedzialni za swój Kościół; egzystencjalnie doświadczyć, że czeka na nich sam Pan Bóg? Czy – jako duszpasterze – dajemy czytelne sygnały wiernym, że liczymy na ich współpracę w dziele ewangelizacji, że są potrzebni i mogą coś sensownego zrobić? Czy – jako świeccy katolicy – jesteśmy świadomi swego zaszczytnego miejsca w Kościele, występujemy sami z inicjatywami ewangelizacyjnymi i odpowiadamy na zaproszenie swoich duszpasterzy?²⁶

Synodalny dokument *Kapłaństwo i życie konsekrowane jako wspólnota życia i posługi z Chrystusem* podkreśla, że celem posługi i życia kapłanów jest głoszenie Ewangelii światu i budowanie Kościoła *in persona Christi*, a więc przedłużanie obecności Chrystusa, jedyne i Najwyższego Pasterza, poprzez sakramentalne utożsamienie z Nim, naśladowanie Jego stylu życia, ukazywanie Go w sposób przejrzysty powierzonej owczarni i miłowanie Kościoła, jak On go umiłował²⁷. Wewnętrzną zasadą i cnotą kierującą życiem duchowym prezbitera jest miłość pasterska. Najpełniej wyraża się w posłudze sakramentalnej oraz w żarliwym zgłębianiu i głoszeniu Ewangelii o królestwie Bożym²⁸. Miłość pasterska objawia się szczególnie w kierowaniu przez prezbitera powierzoną mu przez biskupa

²² Por. tamże, nr 3.

²³ Tamże, nr 4.

²⁴ Por. tamże, nr 5.

²⁵ Tamże, nr 43. Również w innych dokumentach II PSP opiera się na tej wizji parafii. Na przykład w dokumencie *Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II* czytamy, iż „wciąż zbyt mało docenia się obecność ruchów i wspólnot w strukturze parafii jako wspólnoty wspólnot” (nr 57).

²⁶ *Potrzeba i zadania nowej ewangelizacji...*, nr 43.

²⁷ Por. nr 3.

²⁸ Por. tamże, nr 5, 6.

wspólnotą kościelną.

Delikatne i złożone zadanie pasterzowania wymaga zdolności poświęcenia uwagi pojedynczym osobom i różnym powołaniom, umiejętności wykorzystywania wszystkich darów i charyzmatów, które Duch wzbudza we wspólnocie, sprawdzania ich oraz ukazywania przydatności w budowie Kościoła w jedności z biskupem²⁹.

Jako że kapłan uświęca się przez troskę o kształtowanie Kościoła jako komunii, do istoty miłości pasterskiej prezbitera należy pielęgnowanie żywej komunii hierarchicznej oraz z wiernymi oddanymi jego pasterskiej pieczy³⁰.

Kapłan powinien zawsze pamiętać, że uświęca się poprzez troskę o życie wspólnoty, która została mu powierzona. Troska ta winna wyrażać się w *byciu z wspólnotą i we wspólnocie*, świadectwie miłości, oświecaniu sumień światłem prawdy objawionej, strzeżeniu ewangelicznej autentyczności życia chrześcijańskiego, naprawianiu błędów, przebaczeniu, leczeniu ran, pocieszaniu w strapieniach i umacnianiu jedności. Duszpasterz, szukając wspólnego dobra Kościoła, powinien z wielką *wyobraźnią wiary* popierać stowarzyszenia wiernych i ruchy, które stawiają sobie cele religijne, przyjmując je i pomagając im znaleźć łączącą je jedność zamierzeń, w modlitwie i działalności apostołskiej³¹.

Synod przypomina również, że w wypełnianiu posługi kierowania powierzoną przez biskupa wspólnotą kościelną prezbitery winni kierować się miłością pasterską, która objawia się zwłaszcza w „umiejętności wykorzystania wszystkich darów i charyzmatów, które Duch wzbudza we wspólnocie, sprawdzania ich oraz ukazywania przydatności w budowie Kościoła w jedności z biskupem”³². W tym kontekście synod zauważa, że niektórzy duchowni, przeważnie starsi, których posługiwanie przypadło w okresie dawnego systemu, „z trudem dokonują recepcji dokumentów soborowych i posoborowego nauczania Ojca Świętego”. Przyzwyczajeni są do „modelu Kościoła twierdzy, a nie wspólnoty wspólnot; do wizji świeckich jako przedmiotu działań duszpasterskich, a nie podmiotu życia kościelnego i współpracowników w dziele ewangelizacyjnym”. Według synodu, kryterium „wiarygodności kapłańskiej jest umiejętność współpracy ze świeckimi”. Wymaga to od duszpasterzy zaufania, słuchania, rozmawiania, zasięgania opinii świeckich, uczenia się od nich, podejmowania zgłaszanych przez nich inicjatyw, zwłaszcza dotyczących „form parafialnej pracy duszpasterskiej”. Zdaniem synodu, odrzucanie współpracy ze świeckimi wynika niekiedy z przeświadczenia duchownych o ciężącej na nich osobistej odpowiedzialności za sprawy religijne w parafii, a czasem także z przekonania, że „świeccy chcą rządzić w parafii”³³.

Podkreślając, jak wielka odpowiedzialność za kształt życia parafialnego spo-

²⁹ Tamże, nr 7.

³⁰ Por. tamże, nr 8–10.

³¹ Tamże, nr 76.

³² Tamże, nr 7.

³³ Tamże, nr 37.

czywa na kapłanach, synod zwraca uwagę, by w programie studiów seminaryjnych przyznać odpowiednie miejsce takim zagadnieniom, jak: teologia wspólnoty, stowarzyszenia katolickie i ruchy odnowy chrześcijańskiej, zdolność do współpracy ze świeckimi itd.³⁴ Chodzi ostatecznie o to, aby kapłan zawsze pamiętał, że „uświęca się poprzez troskę o życie wspólnoty, która została mu powierzona. Troska ta winna wyrażać się w byciu z wspólnotą i we wspólnocie”³⁵. Warto w tym kontekście podkreślić za synodem „aby przy nominacjach proboszczów brać pod uwagę nie tyle i nie tylko staż pracy i zasługi, lecz także praktyczne umiejętności duszpasterskie, w tym zwłaszcza umiejętność pracy zespołowej i wrażliwość społeczną”³⁶.

* * *

Reasumując, można powiedzieć, że współczesna eklezjologia postuluje, aby „Kościół był wyraźniej jako *komunia* i bardziej konkretnie jako *komunia* urzeczywistniany”³⁷. *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów* powie wprost: „Kapłan jako pasterz wspólnoty jest i żyje dla niej” (nr 55). Posługa kapłańska ma „radykalną »formę wspólnotową« i może być wypełniona tylko jako »wspólne dzieło«” (ChL 17; por. DP 7–9; DPŻK 55). Ta idea powinna przenikać wszelkie działanie prezbiterów oraz wpływać na nowy styl duszpasterzowania (por. DFK 19; DB 8, 9, 21, 35). Zwłaszcza dziś – podkreślał Jan Paweł II – nowa ewangelizacja potrzebuje „kapłanów, którzy bezwzględnie i w pełni przeżywają tajemnicę Chrystusa i potrafią wypracować nowy styl życia duszpasterskiego, w głębokiej jedności z papieżem, biskupami i z innymi kapłanami oraz w owocnej współpracy z wiernymi świeckimi, szanując i rozwijając różne role, charyzmaty i posługi we wspólnocie kościelnej” (ChL 18).

THE PRESBYTERIAT IN SERVICE OF A COMMUNION IN LIGHT OF THE POST-COUNCIL TEACHINGS OF THE CHURCH

Summary

Contemporary ecclesiology postulates: „the Church as communion might be more clearly understood and concretely incorporated into life” (The Final Report of the

³⁴ Por. tamże, nr 62.

³⁵ Por. tamże, nr 76.

³⁶ Tamże, nr 50.

³⁷ *Relacja końcowa II Nadzwyczajnego Synodu Biskupów w dwudziestolecie Soboru Watykańskiego II*, II.C. 1. W rachunku sumienia przed Jubileuszem Roku 2000, Jan Paweł II proponował m.in. postawić pytanie: „Czy w Kościele powszechnym i w Kościołach partykularnych umacnia się eklezjologia komunii, sformułowana w konstytucji *Lumen gentium*, stwarzająca przestrzeń dla charyzmatów, posług, różnych form uczestnictwa Ludu Bożego, ale nie ulegająca demokratyzmowi ani socjologizmowi, które nie odzwierciedlają katolickiej wizji Kościoła i autentycznego ducha Vaticanum II” (List apostolski *Tertio millennio adveniente*, 10 XI 1994, nr 36).

Extraordinary Synod). This idea should pervade all actions of presbyters and influence a new style of priesthood. This is confirmed both by post-council teaching of the Church and the teaching of the Church in Poland. It was particularly developed in a post-synodal exhortation *Pastores Dabo Vobis* (1992) in which John Paul II emphasised that „the ecclesiology of communion becomes decisive for understanding the identity of the priest, his essential dignity, and his vocation and mission”. Other documents of *Magisterium Ecclesiae* followed this direction. Three documents of the Congregation for the Clergy deserve special attention: *Directory on the Ministry and Life of Priests* (1994), a letter *The Priest and the Third Christian Millennium, Teacher of the Word, Minister of the Sacraments and Leader of the Community* (1999) and an instruction *The Priest, Pastor and Leader of the Parish Community* (2002). Among Polish documents there are two written by the Second Polish Plenary Synod that deserve special attention: *Needs and Tasks of a New Evangelisation at the Break of the Second and the Third Christian Millennium and Priesthood and Consecrated Life as Community of Life and Ministry with Christ*. The documents emphasise that a priest should always remember that he „sanctifies himself by his care for a community which had been entrusted to him. This care should be manifested in being with a community and in a community”. Therefore the synod suggests that „in nominating parish priests one should take into account not so much and not only seniority and achievements but practical pastoral skills, especially the ability of team-work and a social sensitivity”.

Słowa kluczowe: dokumenty *Magisterium Ecclesiae*, duszpasterstwo, eklezjologia komunii, posługa kapłanów

Keywords: documents *Magisterium Ecclesiae*, ecclesiology of communion, ministry of priests, priesthood